

KILIKIA ÇATIÖREN'DE BİR GÖMÜT SUNAĞI

Çatiören kıyı Kilikia yerleşimlerinden Sebaste'nin (Ayaş) yaklaşık 13 km. kadar kuzeybatısında henüz ayrıntılıca araştırılmamış, ancak özellikle Kilikia'da ender görülen polygonal teknikte inşa edilmiş duvarlardan yapıma Hellenistik Dönem sur duvarları, tapınak ve kule yapılarıyla önemli bir yerleşimdir. Çatiören salt bugün çoğu ayakta kalabilmiş sağlam yapıları değil, sunak ve gömüt araştırmacıları için ilgi çekici olabilecek diğer bazı kalıntıları da barındırmaktadır. Bunlar içerisinde akropolün karşısındaki kayalık tepenin batı yamacında konumlanan bir gömüt (Resim: 1, 2) ve bunun yakınında bulunan silindirik bir sunak (Resim: 5, 6) özellikle gömüt-sunak ilişkisini belgelemesi bakımından kayda değerdir. Çünkü in situ buluntuların yetersizliği nedeniyle sunakların kullanımları ve onların tapınak ya da gömüt türü kült yapılarıyla ilişkileri¹ henüz tümüyle açıklığa kavuşturulabilmiş değil. Yanı başında yerleşik bir oda gömüte ait olduğundan kuşku duymadığımız üzeri figürlü Çatiören sunağının tanıtımı bu bağlamda ayrı bir öneme sahiptir.

Çatiören'de kentin asıl önemli kalıntılarını barındıran akropolün karşısındaki tepenin üst yamacına kondurulmuş olan gömütten, günümüze in situ olarak ulaşan kalıntılar yan duvarlarından birini oluşturan iki sıra duvar bloku ile oda tabanına oyulmuş lahit teknesi ve bunun üst kapağıdır (Resim: 1, 2). Gömüt duvarlarına ilişkin bloklar, sütun tamburu ve alınlık parçaları, lahtın en çok on metre kadar uzağına dağılmıştır. Burada gömütün ayakta kalan mimarî parçalarının yetersiz olmasına rağmen gömütün türü ve ayakta duran biçiminin belirlenmesinde yeterli olduğu söylenebilir.

Gömüt tabanı kayalık alanın düzeltilmesiyle oluşturularak, duvar blokları aynı kaya düzlemi üzerine oturtulmuştur. Kaya içine oyulmuş dikdörtgen biçimli lahit teknesi odanın merkezinde olacak şekilde ve yan duvarlara paralel şekilde yerleştirilmiştir. Lahit kapağının kapıya yakın olanının bir bölümü tahrip

olmuştur (Resim: 2). Kapak üçgen biçimlidir ve korunmuş olan bölümünden de anlaşıldığı gibi köşelerinde çıkıntılar içerir. Kapağın uzun yan kenarında içinde gülbezek bulunan çelenk motifi vardır. Gömüt duvarını oluşturan duvar en çok 1.50 m. yüksekliğince ayakta kalabilmiştir. Bu ve çevreye dağılmış olan bloklardan gömüt duvarlarının düzgün yontulmuş dikdörtgen bloklardan oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gömüt çevresinde izlenen kalıntılar içinde en önemlisi, sütun tamburları ve gömüt alınlığına aittir. Bunlardan alınlıkta olanı, köşelerinde akroterler olan üçgen alınlıklı bir monolit bir parçadır (Resim: 3). Alınlığın içi ayrıca üçgen şekilde oyularak bunun içine yan yana iki çelenk motifi yerleştirilmiştir. Bağ uçları yanlara doğru salınmış çelenklerden birinin içi gül bezek, diğerinin ise rüzgâr gülü ile doldurulmuştur. Üçgen alınlığın tepesinde ise iki ay motifi görülür (Resim: 3). Üçgen alınlığın alt kısmında bir bölümü tahrip olmuş olan yazıt kazınmıştır. Biri yapının birkaç metre arkasında korunmuş olan yuvarlak sütun tamburu yapının cephesinde olmalı. Alınlığın altında izlenen üzeri geniş yapraklı konsol, sütun tamburlarının üstte birer konsol içerdiğini belgelemektedir.

In situ kalıntılar ve gömüt çevresine dağılmış olan parçalar ışığında gömütün yeniden kurması yapılabilmektedir. Buna göre kalıntı, merkezinde ana kaya tabanına oyulmuş dikdörtgen bir lahit ve bunu çevreleyen tek odalı bir gömütten oluşur. Bu gömütün cephesi bağımsız çift sütun üzerinde yükselen üçgen alınlıklıdır. Kalıntı bu biçimiyle Termessos² antik kentinde benzerlerini bulduğumuz, içindeki bir lahti çevreleyen basit bir gömüt yapısıdır.

Gömütün 15 m. kadar önüne sürülenmiş sunağın gerçek yerini ise kesin olarak bilmiyoruz. Büyük olasılıkla gömüt gibi ana kaya üzerine oturtulmuş olması gerekir. Eğimli alana kondurulmuş gömütten başka yakın çevrede hiçbir yapı kalıntısı bulunmamaktadır ve kanımca sunak yakınındaki bu gömüte aitti ve bir zamanlar onun önündeki kayalığın üzerinde ayakta

Çizim 1: Sunak, cepheden

duruyordu. 1.50 m. yüksekliğinde ve 0.75 m. çapındaki sunak, genel hatları ve profilleriyle oldukça iyi korunmuş olmasına karşın, gövde üzerine işlenmiş büst figürleri ise tanınamayacak denli aşınmıştır (Resim: 5-6). Sunak tablası normal uygulama olan düz şekilde kesilmemiştir; yukarı doğru yükselen bir koni şeklindedir. Koni altındaki üst profil içbükey kalın bir kuşak ve onun altında ince bantlarla detaylandırılmış dış taşkın içbükey kesitlidir. İçbükey, torus ve onun altındaki düz topuk ise yalın taban profilini oluşturur. Gövde üzerine vücutlarının salt üst kısmıyla işlenmiş yan yana iki giysili figür ve onların alt kısmına bir üçüncü figür işlenmiştir. Sunak gövdesinin üst kısmına yerleştirilmiş soldaki figürün baş kısmı tümüyle tahrip olmuştur (Resim: 5). Giysi, figürün göğüs kısmını açıkta bırakacak şekilde işlenmiştir. Giysi kıvrımlarını salt sol omzunda ve alt gövdesinde izleyebiliyoruz; kıvrımlar sayılabilecek kadar az ve yukarıdan aşağıya doğru yelpaze şeklinde genişleyen ağır, hareketsiz bir yapıdadır. Kıvrımlar arasında derin çanaklar oluşmuştur. Sunak gövdesini soldan sınırlayan bu figür, büyük olasılıkla bir erkeğe ait olmalıdır. Bunun yanındaki -büyük olasılıkla bir kadına ait- figür ise yoğun aşınım nedeniyle güçlükle seçilebiliyor. İzlerden sağ elini dirsekten kırarak yukarıya, sol omzuna doğru kaldırdığı anlaşılıyor. Bu kolu, vücudu sıkıca saran giysi altında kalmış; sol kolunu ise aşağıya doğru bırakmıştır. Uzunları sıkıca saran giysi kıvrımları çizgisel şematiklikte verilmiştir. Sunak gövdesine iki figürün ortasına, alt kısma yerleştirilmiş üçüncü figürde, uzuvlar ve giysi kıvrımlarını, aşınım nedeniyle izleyemiyoruz. Ancak genel hatlarıyla genç bir erkek figürü olmalıdır (Resim: 5, 6). İzlerden giysisinin yuvarlak yakalı ve sade olduğu söylenebilir. Dirsekten kırarak yukarıya doğru kaldırdığı sağ elinde üzüm salkımı, sol elinde ise güvercin ya da keklîğe benzeyen bir kuş

tutmaktadır³.

Çatiören sunağı, yakınındaki bir gömüte ait olmasının önemi dışında bazı ilginç özellikler de gösterir. Sunu tablasının, alışlageldiği gibi düz değil, tıpkı bir koni şeklinde biçimlendirilmesi buna bir örnektir. Gerçi, Hellenistik Çağ yuvarlak sunaklarında tablanın bazen amphalos şeklinde biçimlendirildiği⁴ bazı örneklerden başka, Kyme'de bulunmuş ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan bir örnekte izlediğimiz gibi⁵, tepesi ateş yakmak ya da ölü küllerinin konması için yukarı doğru konik şekilde yükseltilmiş örnekler de bilinmektedir. Ancak, Çatiören sunağının üst kısmı bunlardan farklı yapıdadır ve burada işlevsellikten çok belki de henüz başka örneklerini bilmediğimiz yöresel bir sunak formundan söz edilebilir.

Sunak gövdesine işlenmiş figürlerdeki aşınım nedeniyle, onu ve ait olduğu gömütü tarihlendirmek güçtür. Öte yandan kullanılacak verilerin yetersiz olduğu da bir gerçektir. Ancak erkek figürün sol omzundan aşağı sarkan giysi kıvrımları ile kadın figürünün sol kolu üzerinde az bir bölümünü izleyebildiğimiz kıvrımlardaki katı, hareketsiz ve şematik yapı bizi, benzerlerini mezar stellerinin geç Kaiserler Çağı örneklerindeki⁶ figürlerin giysi stiline yaklaştırmaktadır. Ve kanımca Çatiören sunağı için yaklaşık aynı dönemi önermek yanlış olmayacaktır.

Resim 1: Çatiören gömütü. Kalıntılar genel.

Resim 2: Çatiören gömütü. Kalıntılar genel

DİPNOTLAR

- * Neşe K. DİLER, Muğla Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. MUĞLA/TÜRKİYE.
Fotoğraflar için A.Diler'e, çizim için B.Can'a teşekkür ederim.
- 1 Iassos'ta tonoz örtülü bir oda gömütün hemen yanı başında etrafı duvarlarla çevrelenmiş bir alanda bulunmuş in situ örnek bunlardan biridir, F. Tomasello, L.Acquedotto Romano E La Necropoli Presso L'Istmo (1991) 162 Res.54.
- 2 K.G.Lanckoronski, Pisidiens II (1892) 78 Res.29. Bu Tür gömüt odalarının içinde salt bir lahit bulunan basit birer edikula şeklinde olanlarının yanı sıra (Lanckoronski 72 Res.23) önu sütunlarla donatılmış, tıpkı bir tapınak görünümünü anımsatan örnekleri (Lanckoronski Res.76) de vardır.
- 3 Bir elinde güvercin, diğer elinde üzüm salkımı tutan figürlere, özellikle Geç Roma ve Bizans çağı mezar stellerinde sıkça rastlanılmaktadır. E.Pfuhl-H.Möblus, Die Ostgriechischen Grabreliefs, I Nr.783. Asma çubuğu ve üzüm salkımlarının altarlarda kullanımı için ayrıca Bak. E. Haspels, AJA 66-3 1962 Lev.75, Res.3.
- 4 P.M.Fraser, Rhodian Funerary Monuments (1977) Res.110 a.
- 5 C.G.Yavis, Greek Altars: Origins and Typology (1949) 149, Res.40; D.Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens (1986), Res.134 a-c.
- 6 E.Pfuhl-H.Möblus, Die Ostgriechischen Grabreliefs, I Nr.589.

Resim 3: Gömüt alınlığı

Resim 4: Sunak. Arkadan görünüm

Resim 5: Sunak. Cepheden

